

ВІДГУК

офіційного опонента – д.ю.н., професора Тильчика В'ячеслава В'ячеславовича на дисертацію Рудченко Олександри Віталіївни на тему «Адміністративно-правове регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність дисертаційного дослідження Рудченко Олександри Віталіївни на тему: «Адміністративно-правове регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси», обумовлена, насамперед, тим фактом, що в даний час в Україні продовжуються процеси інтеграції України до європейського політичного, економічного та правового простору. І в цьому аспекті особливої гостроти набули питання створення якісно нових підходів до врегулювання суспільних відносин в Україні, а також питання демократизації системи публічного управління та впровадження принципів верховенства права. Складність же вирішення поставлених задач обумовлена глобальним характером та вимогою комплексності трансформаційних змін, необхідністю осмислення підходів, розроблених правовими доктринами та провідними правознавцями, поглибленого аналізу чинного законодавства України та вивчення практики реалізації його положень.

Поступовий відступ від державоцентристської моделі у відносинах держави з громадянами та запровадження людиноцентристського типу владно-суспільної взаємодії обумовлює те, що органи державної влади повинні більшою мірою забезпечувати та обслуговувати суспільство і значно менше ним «управляти». Однак побудова «нового курсу» у відносинах держави з громадянами пов'язана з певними потенційними ризиками. А тому передбачає необхідність науково-доктринального переосмислення теоретичних концепцій науки про нотаріальний процес та адміністративного права, зокрема, й щодо формування концепції адміністративно-правового регулювання нотаріального

адміністрування. Адже суспільні відносини не є сталими, постійно розвиваються та вдосконалюються, а тому усі засоби, яких покликано на їх охорону та захист, повинні відповідати таким змінам. При цьому, зміна парадигми публічного управління та підвищення значення прав, свобод та інтересів людини і громадянина як мети діяльності публічних органів потребує створення належного теоретико-методологічного підґрунтя.

Більше того, як показує практика, завдяки трансформаційним змінам, поряд із органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, яких задіяно у реалізації публічного адміністрування, забезпеченні захисту та неухильного дотримання прав та охоронюваних законом інтересів людини та громадянина, забезпеченні верховенства права, повноправними учасниками адміністративно-правових відносин можуть виступати фізичні та юридичні особи приватного та публічного права. Між тим, суб'єкти публічного адміністрування створюються відповідно до норм чинного законодавства як відповідні суб'єкти (органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування) або ж як суб'єкти, яких за певних обставин, передбачених законодавством (за наявності відповідних умов та підстав), можуть стати суб'єктами публічного адміністрування, тобто набудуть відповідного правового статусу й автоматично увійдуть до вказаної системи суб'єктів. У цьому контексті можна говорити про місце нотаріуса у системі суб'єктів публічного адміністрування як атипового суб'єкта, для якого є юридичні можливості залучення до публічного адміністрування, наявні відповідні умови та підстави набуття відповідного правового статусу й автоматичного входження до системи суб'єктів публічного адміністрування.

Відтак, теоретична та практична значимість проведеного дослідження не викликає сумнівів, а дисертаційне дослідження Рудченко Олександри Віталіївни за темою: «Адміністративно-правове регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси» є не лише актуальним та своєчасним, а й нешаблонним та корисним для розвитку юридико-правової науки, оскільки в ньому вирішуються питання окреслення феномену нотаріального

адміністрування, визначення поняття та ознак форм нотаріального адміністрування спадкової маси за аналогією до форм публічного адміністрування, визначення специфіки методів нотаріального адміністрування спадкової маси за аналогією до методів публічного адміністрування, окреслення місця та значення нотаріуса у системі суб'єктів публічного адміністрування, встановлення специфіки публічних послуг як предмета діяльності нотаріуса, надання сутнісно-якісної характеристики та з'ясування основних властивостей нотаріального адміністрування, розкриття специфіки нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні, концептуальних аспектів нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні в умовах військової агресії, а також виявлення недоліків у нормативному забезпеченні питання адміністративно-правового регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні та розроблення пропозицій щодо його вдосконалення.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений науковий підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних аспектів проблематики адміністративно-правового регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні.

Методологічні засади дослідження свідчать про належне володіння дисертантом загальними та спеціальними методами наукового пізнання, системний підхід щодо вирішення завдань, поставлених у роботі. В ході виконання роботи автором застосовано низку методів, характерних для наукових робіт: діалектичний, індукції, історичний, аналізу та синтезу, герменевтичний, догматичний, порівняльно-правовий, правового моделювання. Методи й прийоми доречно використано для формулювання авторських дефініцій, обґрунтування запропонованих висновків та рекомендацій щодо змін до чинного законодавства.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,

висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації. Наукові положення, рекомендації та висновки дослідження, проведеного О.В. Рудченко, є належним чином обґрунтованими та достовірними, оскільки дисертація базується на аналізі національного законодавства, осмисленні наукових доробків вітчизняних вчених та практиків, комплексному підході та характеризується високим рівнем наукових узагальнень, що певною мірою обумовлено її характером дослідницької бази. Дисертант ґрунтовно аналізує роботи вітчизняних вчених, які вийшли друком у різні історичні періоди, піддає критиці положення цих робіт, формулює авторську позицію, при цьому критичний аналіз у дисертації відрізняється високим рівнем аргументованості, виваженості, толерантності.

Передусім позитивним слід визнати чітке визначення автором об'єкта і предмета дослідження, що, на жаль, сьогодні не часто зустрічається в наукових роботах такого рівня. Разом із тим, правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило дисертанту зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою, донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму та зробити дисертацію вагомим внеском у правничу науку. Крім того, під час дослідження було використано широкий спектр загальнофілософських, загальнонаукових, логічних і спеціально-юридичних методів та прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати об'єкт дослідження. Усі вони застосовувались у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта і предмета дослідження.

З аналізу дисертації видно, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, а й цінний емпіричний матеріал, що дозволило дисертанту досягти високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Очевидно, що автор, працюючи над написанням дисертації, дотримувався процедури систематизації наукової літератури під час її аналізу. У процесі дослідження дисертант не абстрагувався у наукову розробку проблеми, а поставив конкретні та чіткі завдання, у зв'язку

з чим дисертація отримала цікавий та корисний напрям не лише у науковому руслі, що дозволило одержати практичні результати, сформулювати корисні для практичного застосування висновки.

Аналіз рецензованої дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети й виконав поставлені задачі. Причому сформульовані висновки та пропозиції є досить аргументованими й оригінальними, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосованими на практиці.

Загалом на сторінках дисертації автору вдалося розгорнути цікаву дискусію, використавши широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з різних галузей наукових знань, що свідчить про поглиблений аналіз актуалізованої проблеми.

Таким чином, гарантією достовірності й теоретичної обґрунтованості наукових положень, сформульованих автором висновків і рекомендацій є правильно визначені мета й завдання дослідження, структура та логіка викладеного матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці цілісним комплексним дослідженням, якого присвячено визначенню сутності та змісту адміністративно-правового регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні. У результаті проведеного дослідження, з метою виконання поставлених завдань, сформульовано низку нових положень та висновків, науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративно-правового регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні.

Досить справедливо автором розкрито генезис наукового розуміння поняття публічного адміністрування в Україні та обґрунтовано доцільність розмежування категорій «державне управління», «публічне адміністрування»,

«публічне управління», що дає змогу здійснити теоретичне та нормативне вибудовування феноменів «нотаріального адміністрування» та «нотаріального адміністрування спадкової маси» як відображення європейського концепту «публічного врядування», за якого процеси суспільного розвитку регулюються усією системою інституцій публічної влади на рівноправних партнерських засадах з інституціями державної влади.

Слушною слід визнати позицію дисертанта, відповідно до якої для здійснення в Україні якісного нотаріального адміністрування спадкової маси, яке відповідатиме цілям трансформаційних змін концептуальної моделі та механізмів функціонування України як демократичної, соціальної, правової держави, необхідно, передусім, доктринальне обґрунтування нотаріального адміністрування спадкової маси, якого має бути здійснено з урахуванням оновлених нормативних приписів та специфіки сучасних напрямків розвитку публічного адміністрування. Доведено, що теоретичні спроби застосування категоріального та інструментального апарату адміністрування необхідно довести до певної завершеної парадигми.

Досить змістовно здобувачем обґрунтовано висновок, що розвиток концепції нотаріального адміністрування спадкової маси вимагає не лише термінологічних змін, але й якісного переосмислення системи та відповідних елементів публічного адміністрування, що ускладнено за браком історичного надбання її формування в умовах становлення та розвитку України як демократичної, соціальної та правової держави.

Не можна не погодитись із думкою автора про те, що орієнтуючись на інтерес як класифікаційний критерій, публічні послуги можливо диференціювати на: 1) публічні послуги, які мають соціальне призначення, розглядаються суспільством позитивно та є гарантованими кожному, хоча і надаються на вимогу приватного інтересу; 2) публічні послуги, потребу в яких викликано поєднанням приватного та публічного інтересів через обов'язки громадян вчиняти певні дії для власного блага; 3) публічні послуги, яких

пов'язано із суто публічним інтересом або державними функціями, яких спрямовано на задоволення приватного інтересу.

Доречним є дане дисертантом власне, побудоване на основі аналізу думок вітчизняних вчених, авторське визначення поняття «нотаріальне адміністрування» як цілеспрямованої діяльності спеціально уповноважених органів та посадових осіб – суб'єктів нотаріального адміністрування, а саме: нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси), а також уповноважених на здійснення окремих нотаріальних дій посадових осіб органів місцевого самоврядування, консульських установ України та дипломатичних представництв України, яка має превентивний (попереджувальний) характер та реалізується через сукупність постійно або систематично здійснюваних публічних дій, яких спрямовано на юридичне закріплення безспірних цивільних прав і фактів (надання офіційної сили, вірогідності юридичним правам, фактам і документам), з метою забезпечення захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які звернулися по вчинення нотаріальних дій та надання правової допомоги.

Автором виокремлено такі сутнісні ознаки, які характеризують нотаріальне адміністрування: 1) це діяльність спеціально уповноважених державою органів та посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, яких передбачено законом, з метою надання їм юридичної вірогідності; 2) це діяльність, яка здійснюється відповідно до положень Конституції України, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України та його територіальних органів, а в Автономній Республіці Крим – також нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим, з урахуванням норм міжнародного права, а також укладених Україною міжнародних договорів. Разом із тим, щодо врегулювання

конкретного виду правовідносин нотаріуси керуються положеннями нормативно-правових актів галузевого законодавства (цивільного, цивільного процесуального, господарського, земельного, сімейного, трудового, адміністративного); 3) це діяльність, якої спрямовано на впорядкування та забезпечення захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які звернулися по вчинення нотаріальних дій та надання правової допомоги; 4) зовнішньою формою вираження такої діяльності є нотаріальні акти – документи, які видають нотаріальні органи, або засвідчення їх, яке вказує на те, що нотаріальну дію вчинено; 5) зміст цієї діяльності має превентивний (попереджувальний) характер та охоплює сукупність постійно або систематично здійснюваних публічних дій, який спрямовано на юридичне закріплення безспірних цивільних прав і фактів (надання офіційної сили, вірогідності юридичним правам, фактам і документам), які виконуються органами нотаріату та квазінотаріату; 6) це діяльність, яка переважно охоплює забезпечувальне та сприяюче публічне адміністрування.

Заслуговує на підтримку позиція дисертанта стосовно визначення місця нотаріуса у системі суб'єктів публічного адміністрування як атипового суб'єкта, для якого є юридичні можливості залучення до публічного адміністрування, наявні відповідні умови та підстави набуття відповідного правового статусу й автоматичного входження до системи суб'єктів публічного адміністрування

Структура роботи є вдалою та охоплює розгляд питань від загальних до спеціальних, причому автор чітко розглядає теоретико-методологічні основи дослідження проблематики адміністративно-правового регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні, розкриває сутність кожного із її складників, а також аналізує основні положення законодавства України, які стосуються проблематики адміністративно-правового регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні.

Зміст дисертаційного дослідження обумовлений поставленою метою та дослідницькими завданнями. В дисертації в логічній послідовності розкрито основні аспекти теми, зроблено відповідні висновки та надано рекомендації.

Роботу написано зрозумілою і доступною мовою. Автор досить обґрунтовано критикує положення чинного законодавства України, дискутує із приводу наукових думок, проте ця критика та дискусія носить конструктивний характер, дозволяє глибше зануритися в суть досліджуваних категорій.

Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових виданнях. Дисертаційне дослідження виконано автором самостійно, сформульовані в ньому положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на основі особистих досліджень та практичної діяльності автора. При використанні для аргументації власних положень і висновків напрацювань інших учених обов'язково робились посилання.

Структура дисертації є грамотно побудованою та логічно продуманою і відповідає вимогам МОН та завданням, які поставив перед собою автор. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Основні результати дослідження висвітлено у 3 наукових статтях, з них 2 опубліковано у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях

Дискусійні положення дисертаційного дослідження.

1. У роботі наголошено, що «нотаріат є єдиною структурою, що може забезпечувати сповна реалізацію спадкових прав громадянами, адже у силу покладених на нотаріусів високих вимог та передбачених законом гарантій здійснення нотаріальної діяльності, нотаріат є надійною, стабільною та превентивною структурою». Хотілося б, щоб автор більш детально розкрив вказану позицію.

2. В плані дискусії хотілося би почути думку автора, з огляду на визначену їм специфіку, яким чином у контексті національного законодавства

співвідносяться категорії «нотаріальна дія», «нотаріальна діяльність» та «нотаріальне провадження»?

3. Які основні недоліки адміністративно-правового регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні на теперішній час позначаються на діяльності нотаріусів як суб'єктів нотаріального адміністрування спадкової маси?

4. На нашу думку, робота лише б виграла, якби автор, досліджуючи проблематику адміністративно-правового регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси в Україні, більш детально проаналізував наукову концепцію щодо поділу нотаріальних правовідносин на нотаріально-процесуальні та нотаріально-адміністративні відносини.

Однак, незважаючи на зауваження, дослідження виконано на високому рівні, автор вельми зважено здійснив вірний та чіткий науковий пошук за темою своєї дисертаційної роботи, що свідчить про суттєву обізнаність щодо досліджуваного напрямку.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Рудченко Олександри Віталіївни за темою: «Адміністративно-правове регулювання нотаріального адміністрування спадкової маси» виконано на належному науково-теоретичному рівні, є актуальною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані висновки, які вирішують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для розвитку правової науки. За змістом робота відповідає вимогам ДАК МОН України до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, а також п.п. 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, та паспорта обраної спеціальності, а її автор – Рудченко Олександра Віталіївна – на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата

юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,

проректор з наукової роботи

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету

«Одеська юридична академія»

В.В. Тильчик